

A MAGYAR SZŐLŐ- ÉS BORKULTÚRÁNAK EMLÉKET ÁLLÍTÓ KÉT HISTORIKUS SZOBORRÓL

Frédéric Auguste Bartholdi (1834–1904): Lazare de Schwendi kapitány díszkútja Colmarban, 1898. (Franciaország); Holló Barnabás (1865–1917): Mátyás király egész alakos bronzszobra Sajógömörben, 1912–1914. (Szlovákia)

GODA GERTRUD

A 19–20. század fordulójának idején a „nagy visszaemlékezések” korszaka volt. Ez megmutatkozott abban, hogy egész Európa-szerte soha nem látott érdeklődés mutatkozott a közteterekre felállítandó emlékművek iránt. Nagy Ildikó, e téma szakavatott ismerője, a jelenséget a következő módon fogalmazta meg: „Minden kisváros, minden közösség akar valamilyen szobrot állítani, mert a városi, vagy intézményi ranghoz ez már hozzá tartozik”.¹ Az öntudatos polgárok szorgalmazták a valódi, vagy vélt nagyjainak állított emlékműveket, s ezáltal próbálták biztosítani saját halhatatlanságukat is.

Hazánkban az 1867-es kiegyezést követő fellendülésnek egyik legfőbb képzőművészeti megnyilatkozása a historikus monumentumok iránti igényben mutatkozott meg. Annak divatja a millenniumi megemlékezésekhez kötődve jutott el a tetőpontjára, de átnyúlik az a 20. századba is, egészen addig, míg az első világháború kitörésével a gazdasági és társadalmi fellendülés íve meg nem szakadt. Maga Ferenc József is a nemzetnek szóló ezredéves ajándékát tíz historikus szobor formájában nyújtotta át akkor, amikor az uralkodó végre 1899-ben engedélyezte az általa még 1852-ben a budai várban emeltetett H. Hentzi osztrák tábornok emlékének lebontását, amiben a magyarság függetlenségi vágyát érezte a hosszú évtizedek alatt mélyen megtiporva.² A közteterek az eszmék csatateréivé lettek. Az egykor a Szent György téren álló Hentzi-szobrot ellensúlyozandó a közeli Dísz téren már ott állt 1893-tól Zala György Honvédelemlékműve.³

Hazánk a szoborállítás terén való lemaradást pár évtized alatt próbálta behozni. Ezt megelőzően – eltekintve a díszítőszobrászattól – világi témájú emlékmű alig volt. A sort egy-egy, a nemzet fennmaradásáért nagy áldozatot hozó író és színész emlékműve nyitotta meg, de az államiságra utaló monumentum még mindig hiányzik.⁴ Ez persze nem jelenti azt, hogy soha nem is volt, de ekkorra már írott nyoma is alig akad a 14. században készült Árpád-házi szent királyok gótikus bronzszobrainak, melyek a Kolozsvári testvérek munkái voltak, s egykor Nagyváradon álltak. De elpusztult a három Hunyadi-nak, a törökverő Jánosnak, a pártharcok áldozatául eső Lászlónak, és aki mindezt dicső uralkodása idején állíttatta, magának Hunyadi Mátyásnak reneszánsz monumentuma a budai várpalotában.

¹ Nagy I., 1990. 1.

² Szatmári G., 2000. 686–688.

³ Még Miskolcon is megmutatkozott a köztérért folyó küzdelem. A tervezett Szemere Bertalan-emlékmű kijelölt helyére került a Kossuth-szobor.

⁴ Züllich Rudolf nagy vitát kiváltó Katona József-szobra (1858), Vay Miklós Kazinczy-szobra (1860), Dunaiszky László Lendvai Márton színészt (1861), Izsó Miklós Csokonai Vitéz Mihályt (1871) megörökítő alkotása.

1. kép. Fadrusz János: Mátyás-szobor, 1895–1902. (Kolozsvár)

Mátyás király uralkodói rezidenciáját a művelt Európa csodálattal illette. Ezért nem véletlen, hogy amikor a 19. században az egykor volt dicsőség felemlegetésére került sor, annak a reneszánsz uralkodónak emléket állítottak, aki a nemzetállam megteremtéséért és felvirágoztatásáért a legtöbbet tette. A „honi szobrászat ügyében keletkezett társaság” 1840-ben adta a megbízást Ferenczy Istvánnak a Mátyás-émlékműhöz. De ekkor még a reformkori lelkesedés csak a kisminta elkészíttetéséhez volt elegendő. A dualizmus korában – bizonyos fokig érthető módon – nem Mátyással indul meg a közteri emlékművek sora, hanem József nádorral, de még ő sem a Bécsben szokásos neobarokk lovas emlékművet kapja, hanem gyalogosan ábrázolt portré készül róla.⁵ Az első valódi, reprezentatív uralkodói emlékmű hazánkban a koronázó városban, Pozsonyban, Mária Terézia-lovasszobra. Fadrusz János mintázta és 1997-ben lep-

lepték le. Szinte ezzel egy időben Fadrusz már dolgozott Mátyás király szülővárosának felkérésére a Kolozsváron felállítandó Mátyás-émlékművön is (1902), ami nemcsak Fadrusz életének fő műve lesz, hanem a magyar művészettörténet egyik legjelesebb állomása. A szobrász e művén már felhagy a bécsi barokk modorral, és sikerül egy valódi uralkodói méltóságot árasztó remeket létrehozni. Ez az alkotás lesz az, ami a Mátyás király-ábrázolások mértékét adja.

De nemcsak Fadrusz foglalkozik Mátyás király összetett jellemével. Stróbl Alajos – némi túlzással – saját örömeire alkotja meg a Mátyás-díszkutat, ami mindmáig a budai vár egyik legkedveltebb romantikus alkotása (1904). Az egész egy nagy mese (Vörösmarty Mihály: Szép Ilonka), kosztümbe öltöztetett szereplőkkel, és a csodálatot kiváltó naturával megmintázott állatokkal. A pompázatos reneszánsz udvarból vadászni induló ifjú királynak, valamint a felmagasztalásra méltó uralkodónak emléket állító két alkotás között óriási a különbség, ami nem annyira a két szobrász különböző világvégéből, inkább az ábrázolt személy összetettségéből adódik. E sokszínű valóság egy másik szegmensét tükrözi Holló Barnabás az általa megalkotott Mátyás király-szobra.

Holló Barnabásnak „Mátyás király, az igazságos” című műve már születésekor eltűnt a magyar kultúrtörténetből. Ezért tartjuk fontosnak annak létezéséről hírt adni, és több erényét hangsúlyozni.⁶ Rögtön felvetődik a kérdés, mi lehet az oka, hogy e igen kifejező műalkotásról szinte nincs tudomásunk. A szobor 1914-es felavatásáról az országos

⁵ Johann Halbig: József nádor szobra, Pest, 1869.

⁶ Holló Barnabás: Mátyás király emlékmű, 1912–14. Másfeles életnagyság, bronz, terméskő talpazat. Felirat: „MÁTYÁS KIRÁLY, AZ IGAZSÁGOS / Mátyás király a tréfát fölötte kedvelé / Mátyás király föláll, s int a szőlőhegy felé: / Ím dolgozott a munkás, míg vígadánk, urak! / Ne váltanók fel őket, hogy ők vígadjanak?” „Bogár Lajos igazgató-tanító kezdeményezésére közadakozásból emelte Sajógyömör közönsége 1912-ben”

2. kép. Holló Barnabás: Mátyás király,
az igazságos, 1912–14. (Sajóörmör)

lapok képes tudósítást adtak, de a közvélemény figyelmét ekkor már egy másik esemény, a trónörökös házaspár meggyilkolása kötötte le.⁷ (Még Lyka Károly is kihagyja abból a felsorolásból, amit 1914-gyel bezárólag oly pontosan lefektetett a magyar köztéri alkotásokról.) De e mű az anyaországra koncentráló művészettörténeti írásokból is kimarad, hiszen a helyszín – ahova eredetileg is készült – ma már Szlovákiához tartozik. Az utóbbi évtizedek „Gömörországról” szóló kiadványaiban

---

⁷ Vasárnapi Újság, 1914. jún. 7. 23. sz. 452.

publikálta először Ujváry Zoltán, illetve B. Kovács István, s nekik köszönhetően fedezheti fel a művészettörténet is e kvalitásos alkotást.

Holló Barnabás (Alsóhangony, 1865–Budapest, 1917) hol „igazságos Mátyásnak”, hol „kapás Mátyásnak” nevezett szobra annak az uralkodónak állít emléket, akiről fennmaradt: gyakran kezébe vette bírói pálcáját, hogy megleckéztesse a népet sanyargató nemességét. Ezúttal a Gömörben megesett példázatok egyike kerül feldolgozásra, nevezetesen az az eset, amit a mesék és mondák világából Garai János: Mátyás király Gömörben címmel emelt át a irodalomba. A király földig érő palástjában, babérkoszorús fejékét le nem téve, hirtelen ragadja meg a kapát, hogy az áldomásból kihagyott nép fáradozásával a szőlőhegyi kapálás során szembesítse elkényelmesedett főurait. Holló Barnabásnak sikerült megőriznie a királyi méltóságot, amiből semmi sem vész el azáltal, hogy a király a kard helyett kapanyelet markol. Az ábrázolt biztos önmagában, biztos ítéletének igazában, amit a szobrász a csipőre tett kezű, kontraposztos beállítással hangsúlyoz. Minden irodalmi indítástól függetlenül eszméjében nagyon közel áll e mű a mértékadó, Fadrusz-féle megfogalmazáshoz.

Napjainkra már nemcsak a szőlőkapálás köré szövődött legenda, hanem a szobor keletkezési körülményei köré is. Dr. Muraközy András e témáról írt dolgozata⁸ említést tesz arról, hogy a Mátyás-történet helyszínét eldöntendő dzsentroid hecc adta a környékbeli földbirtokos Szentiványi fivéreknek a szoborállítás alapötletét. Mégis valószínűbbnek látszik, hogy az egykori megyének nevet adó vár tövében meghúzódó apró település, Sajógomör neves iskolája révén sokáig megtartotta szellemi vezető szerepét, s onnan indult ki a szoborállító mozgalom is. Bogár Lajos igazgató-tanító szorgalmazására gyűjtést kezdtek, bizottságot alapítottak, és felkeresték elképzelésükkel a születésénél fogva Gömörhöz kötődő Holló Barnabás szobrászművészt. Holló Barnabás Alsóhangonyban született, s akkor már szép karrier állt mögötte a fővárosban (A Magyar Tudományos Akadémia alapításának domborműve, Budapest, 1891.; Tompa Mihály egész alakos bronzszobra, Rimaszombat, 1902.; Bocskay István egész alakos bronzszobra, Budapest, 1903.; Wesselényi-dombormű, Budapest, 1905.). Holló 1912-ben kapta a Mátyás király-szoborra szóló megbízást, amit nagy lelkesedéssel hamarosan el is készített a szülőföldje iránti hála kifejezéseként alkotói díj felszámolása nélkül. A következő év februárjában már ércebe öntve kész a mű, de annak az öntődeből való kiváltásához nem gyűlt össze az anyagi fedezet. S ez is, mint a jó szándékú, de igen költséges vállalkozások legtöbbje perrel való fenyegetéshez, haraghoz, sértődöttséghez vezetett. A magyar köztéri szobrászat hosszas csendjét megelőzve az utolsó pillanatban, 1914. június 1-jén, pünkösöd vasárnapján azért még felavatásra kerül.

Ez a szép, mondhatni neoreneszánsz szobor, mely minden elvárásnak a legmeszebbmenőkig eleget tesz: arány, lényegkiemelés, fény-árnyék hatás, körbejárhatóság ... stb. az impériumváltásokat is képes volt túlélni éppen a műben kifejezésre jutó humánumnak köszönhetően. Lehet, hogy időnként magyarázatra szorult felismertetni abban a szőlőt saját verejtékével művelő munkás megbecsülését a jó király által, de végül is az nem vált a történelem martalékává. Sőt, a szülőföldjéhez ragaszkodó magyarság identitásának kifejezőjévé lett, miközben a nagy múltú hazai szőlő- és borkultúrának szoboremlékét is tisztelhetjük abban. De talán azt is mondhatjuk, hogy a munka felmagasztalása első magyar köztéri monumentumainak egyike, melynek megszületéséhez bizonyosan köze volt Meunier 1907-ben Pesten bemutatott emlékkiállításának. A belga művész fedezi fel a szobrászat számára a munkát, mint témát. Az óriási visszhangot kiváltó tárlat

---

⁸ HOM HTD 88–371–18.

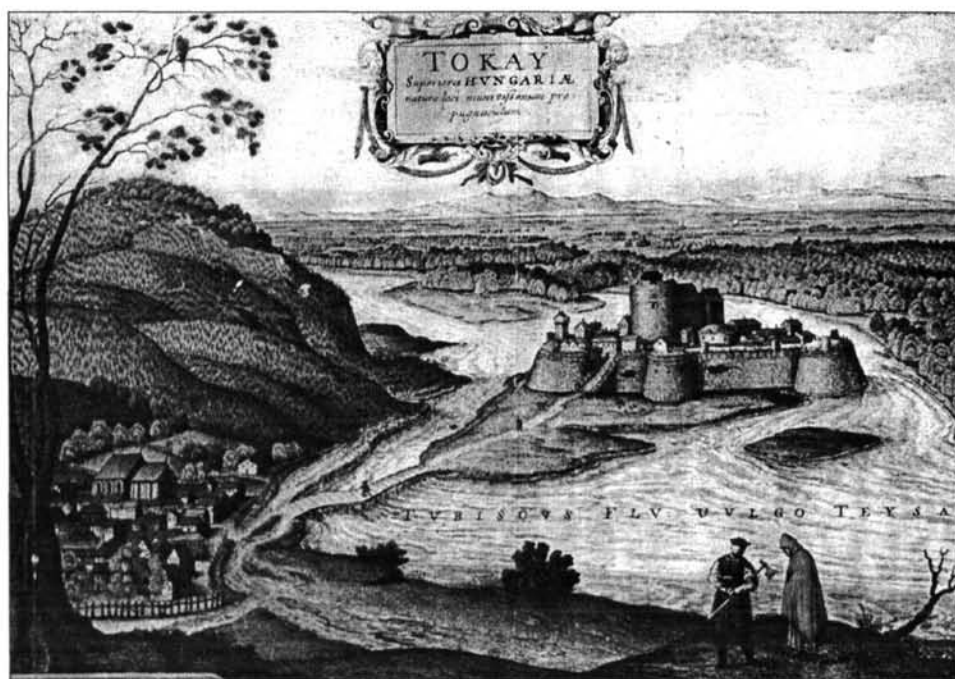
nem kerülhette el Holló figyelmét sem, de ő még historikus művész, akit e modern gondolat a mese fedezéke mögé rejtőzve érintett meg.

3. kép. Ismeretlen eredetű sajtófotó a sajógömöri szobor avatásáról
(MTA Művészettörténeti Intézet Lexiokontár)

A mezőgazdaságon belül a szőlészet kitüntetett, már talán azt is mondhatjuk, arisztokratikus helyzetben van. Azon túl, hogy igen sok tapasztalatot, szakértelmet és kemény munkát igényel, mégis valami átmenetet képez a termelésből a szellemiek felé. Az átváltozás misztériuma során az emberi munka egyik gyümölcseként oltárra helyeződik, éltető és bódító erővel bír, s profán módon jó haszonnal kecsegtető áru is egyben. Szinte alig találni a gazdálkodás más területéhez köthető szoboremléket, hacsak a mindennapi kenyér tiszteletére született műveket, vagy az eredményes lótenyésztés monumentumaira nem gondolunk. Így hát nehéz és ritka találni a szóban forgó Mátyás király-ábrázoláshoz hasonlót is az európai kultúrkörben. Ezért jelent nagy örömet, hogy éppen a magyar borkultúra dicsőségére emelt műre bukkantunk az elzászi kisvárosban, Colmárban.⁹

⁹ Benkei Kovács Balázs tanulmányából értesültem e szobor létéről. Lásd *Benkei Kovács B.*, 2000.

4. kép. Tokaj várának látképe, 1660 körül (Feltehetően 16. századi rajzról készített metszet. Először közölte Braun-Hogenberg-féle vár- és városkép-gyűjtemény Jansson kiadásában.)

Franciaország „legelzászibbnak” tartott történelmi városában díszkútnak megfogalmazva áll 1896-tól Lazare de Schwendi alakja. Schwendi kapitányról, aki végigháborúzta a 16. század derekán Európát, s ennek köszönhetően nagy birtokokra tett szert, szülőföldjén úgy tartják, hogy a máig forgalomban lévő „Tokay” bor tökéit ő telepítette át Magyarországról. A legendához az alapot maga a kapitány szolgáltatja, aki 1522-ben született Mittelbiberchban, sváb nemesi családban. Gyermekkorát Ulm mellett töltötte, majd Bazelbe került, s egyetemi tanulmányait Strasbourgban végezte kiváló humanista tudósok irányítása mellett. Életrajzírója, J. Schwartz megemlíti, hogy Párizsban nagy ismeretségre tett szert, s kiter arra is, hogy a német mellett latinul, franciául, spanyolul, sőt magyarul is beszél. Mint V. Károly császár diplomatája kezdte karrierjét, majd hadsereget szervezett, és a legkülönbözőbb örökösödési háborúkban vállalt feladatot. Már a német lovagrend tagja, amikor II. Miksa császár (I. Miksa magyar király) szolgálatába áll, hogy az egyre inkább előrenyomuló török sereggel szemben felvegye a küzdelmet. 1565-ben a három részre szakadt ország felső-magyarországi német katonaságának főkapitányaként erősíti meg Miksa pozícióját János Zsigmonddal szemben.¹⁰ Első csatája éppen Tokajban volt (1565. február 11–12.), amit Détszy Mihály tanulmányából pontosan nyomon tudunk követni, sőt a hadi tudósításokból kitűnik, mennyire megragadta a

¹⁰ Colmar város levéltárából megkapott alábbi publikációk nyomán: Grandadam, Bernard–Eichenlaub, Jean-Luc: Colmar au début du siècle. Editions du Thin, Mulhouse, 1988.; Décision du lieu d’implantation de la fontaine Schwendi, le 29. juin 1897., tirée du registre des délibérations du Conseil municipal de la Ville de Colmar de 1897.; A propos de l’érection du monument Schwendi, article publié par un journal quotidien (le titre nous est inconnu) du 31. juillet 1957. Ezúton mondok köszönetet Jankovich Zsófiának a szöveg pontos fordításában nyújtott segítségéért.

távoli idegeneket e különösen szép vidék, s annak termése, amit „fejedelmi jövedelem” kifejezéssel illetnek: „Ugyan fejedelmi rezidencia ez a Tokaj, és bizony felette erős vég-ház. Ha német módra építenék, bevehetetlen lenne. Oly kedvesen fekszik ligetek között a vízparton, egyik oldalán hegygel és erdővel, hogy ehhez fogható elidőzni való helyet még nem is láttam. Kelt sietve Tokaj előtt a sáncból... De Isten megadta nekünk a győzelmet e fölött a fontos vár fölött, amihez foghatót erősségét, nagyságát, hatalmas fejedelmi jövedelmeit nézve alkalmasint aligha találni. ezen felül e vidéken a legszebb rezidencia... Kelt Tokajban a várban 1565. február 12-én.”¹¹ Amikor 1568-ban magyar bárói címmel kitüntetve Schwendi elhagyja Magyarországot, a források említést tesznek négyezer akó borról, amivel nyomatékosította a szőlőültetvények telepítésének fontosságát az övéi között.

5. kép. Schwendi-
ábrázolás korabeli
metszeten (A kép jobb
szélén Miksa király,
középen Thury
György végvári vitéz)

Schwendi alakjáról két grafikus ábrázolás ismert hazánkban. Az egyikben I. Miksa és Thury György végvári vitéz társaságában lovagol teljes páncélzatban.¹² A mű önmagában kifejezi a kapitány kiváltságos társadalmi helyzetét, míg a másik grafika pedig a jellemét rajzolja meg.¹³ Meglepően közvetlen és életszerű a mű hangvétele. A fej szinte mozgásban van, félprofilból látszik, minden etikettszabálytól mentesen, rangjelzések nélkül, hajadonfőtt. Az arc plasztikus formáit követő finom tónusok az ellenfél legkisebb rezdülésére fondorlattal reagáló emberre utalnak. A fürkésző tekintetből minden eshetőség pontos latolgatása, és az azonnali reakciókészség érződik. Érdekes módon páncélja alól kilátszik a II. Fülöp, spanyol király eleganciáját követő állófodros gallérja, ami mégsem teszi finomkodóvá. A mű alkotójáról nincs ismeretünk. A pontos megfigyelés és a kitűnő

¹¹ Détszy M., 1995. 25.

¹² Grafika közölve: B. Kovács I., 1997. 38. Hivatkozva Cennerné Wilhelmb Gizella: Magyarország történetének képeskönyve. Budapest, 1962. 97, 38.

¹³ Az arcképet bemutató sokszorosított grafika egy példánya megőrződött a Sárospataki Református Kollégium Tudományos Gyűjteményeiben (Metszetgyűjtemény VI. 32. köt. No. 20.). Ezúton mondok köszönetet Gyulai Évának, aki rátalált e műre, és aki a latin nyelvű feliratot lefordította.

6. kép. Schwendi-arckép korabeli metszeten

cserélt gazdát. A szabadság és forradalom eszméjének szimbólumává vált, hiszen már a 14. században a feudális uralom ellen szövetkezett városok központja volt, s később a francia vagy német birodalomhoz való tartozás valójában a független fejlődést biztosító garanciát próbálta szavatoltatni a városnak. Frédéric-Auguste Bartholdi (Colmár, 1834.–Párizs, 1904.) szobrászművész minden tehetségét e szabadság-eszmény szolgálatába állította (Rapp tábornok lovas szobra, Colmár, 1855.; Oroszlán, Belfort, 1878.). Amikor Elzász 1871-ben Németországgé lett, elhagyja hazáját, s az Egyesült Államokba költözik. A két nép, az amerikai és a francia barátságát kifejező műveket alkot, melynek gigászi méretekben megvalósult legismertebb darabja a New York-i Szabadság-szobor (1886). Az ember alapvető jogáért való küzdelem áthatja Bartholdi egész egyéniségét, olyannyira, hogy a New York-i kolosszus ötlete is tőle származik, s a gyűjtést is ő maga kezdi el Franciaországban. (Az építészeti léptékű szobormű statikusa Eiffel volt.)

Az elzásziak Bartholdira számítottak akkor is, amikor már Amerikában élt. 1894-ben G. A. Hirn, polihisztor tudós emlékművének megfogalmazását kérték tőle. A Szépitő Bizottsággal ez ügyben folytatott tárgyalások eredményeként ajánlotta föl a Schwendi-díszkút megalkotását mintegy ráadásként. Bartholdi eredeti elképzelése szerint Schwendi az eszményi kapitány, aki jelentős szerepet vállalt a keresztény Európa megmentésében. A szobor állításának bonyolult társadalmi időszakában viszont Schwendit mint a néperől gondoskodó főurat volt szerencsésebb megörökíteni.¹⁴

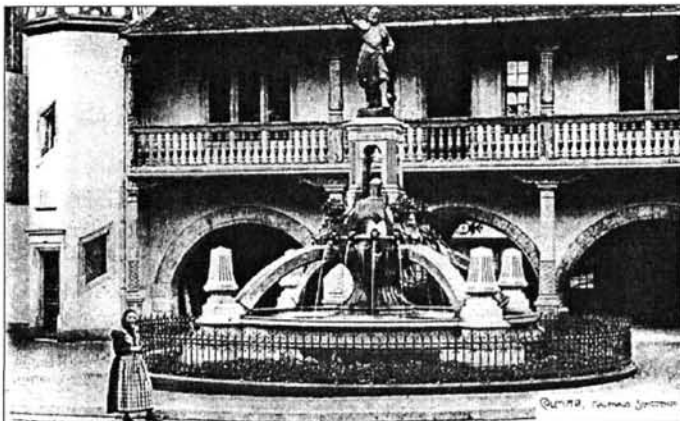
¹⁴ Gruninger, H., 1979. 160–161. Ezúton köszönöm meg Pierre-Marie Maulbecker segítségét, aki rendelkezésemre bocsátotta a Colmar város levéltárában őrzött iratokat, és Patrick Flesch fotográfusnak a szoborról készült művészi felvételeket.

jellemábrázolat természet utáni munkát feltételez arról a férfiúról, aki műveltsége révén az európai uralkodói udvarokban otthonosan mozgott. Ezt a megállapítást támasztja alá a korban szinte példa nélkül való árnyékábrázolás is.

A colmari szobormű láttán első pillanatra az az érzésünk adódik, hogy ez utóbbi grafikus megoldást vette alapul F.-A. Bartholdi a szobor megfogalmazásakor. De ő még kevésbé összpontosít a katonára, mint művészelődje, mert egy más oldalát emeli ki Schwendinek, nevezetesen azt, hogy a Rajna-menti szőlőkultúra megteremtését neki köszönhetik. E mű korábban született a már tárgyalt Mátyás király-szobornál, de több szempontból hasonló annak keletkezése. Már beszéltünk a szoborállító mozgalmak időszakáról, amiben nyilván Franciaország jóval előbbre járt hazánknál. A történelmi múlt emlékeiben gazdag Colmar már Nagy Károly korától a királyok kedvelt tartózkodási helye volt, földrajzi helyzetéből, természeti kincseiből adódóan pedig évszázadok során sokszor

7. kép. Schwendi-díszkút
Colmarban képes
levelezőlapon, 1915 körül
(Colmari Levéltár
Gyűjteménye)

8. kép. F. A. Bartholdi:
Lazare de Schwendi
kapitány díszkútja, 1898.
(Colmar)
(fotó: Patrich Flesch,
Colmari Levéltár
Gyűjteménye)

9. kép. A Schwendi-díszkút részlete

Így a város elvárásának megfelelően kerül a páncélba öltözött vitéz magasba emelt jobb kezébe a jelképes szőlővessző. Bartholdi elfogadta a változtatást, viszont ragaszkodott a város legpatinásabb teréhez, a régi vámház-térhez, melynek középkori hangulatát a favázas épületek és az árkádsorok szolgáltatják. E műben a historikus szoborállítás egy szép példáját látjuk, hiszen a szobor szinte egyidősnek látszik környezetével. Ami mégis árulkodik keletkezési idejéről, az az „eredeti” posztamens és a díszkút egyéb művészi kelleke: vízköpek, medence, rácsozat. A mű egészének valami zsánerszerű közvetlen hangulata van. Lendületes léptekkel érkezik a kapitány, sisakja már mellette pihen, s a legfőbb „hadizsákmányt” ravaszkas mosollyal magasra tartja. A korosodó Bartholdit már nem feszíti a fiatal korára jellemző magasztosság, minden elvárásnak eleget tevő művel ajándékozza meg övéit, amiből végül is Elzász egész története levezethető. Számunkra külön öröm, hogy mindennek köze van a magyar szőlő- és borkultúrához.

A díszkút történetéhez hozzátartozik, hogy a német megszállás alatt (1940–45) lebontották. 1954-ben sikerült rekonstruálni, és lényegében az eredeti helyére került vissza, de sokkal egyszerűbb talpazatra állítva, s ezáltal sokat veszítve az eredeti ötletességéből. Az újjraavatás a hetedik elzászi borvásár egyik eseménye volt, amikor a kutakból stílusosan bor csörgedezett.

Tehát két beérkezett művész jutalomjátéka a szóban forgó két mű, talán ennek köszönhető az a felszabadult alkotói öröm és ötletesség, ami belőlük árad. Babérkoszorú és kapa, kard és venyige – olyan attribútumai a tárgyalt szobroknak, amik egyazon gondolat kifejezésére szolgálnak. A koncepcióbeli hasonlóság – ha éppen másfél évtizednyi késséssel is, de mégis – feltűnik hazánkban. A Colmártól sokkal kevésbé tehetős Sajó-gömrőben. A helybeliek kezdeményező igyekezete, az identitástudat szerencsés kifejezése, és a szobrászok szülőföldjük iránti köteletségérzete ezen két művön kívül sok száz más alkotásban is fellelhető, de az, hogy ugyanakkor a szőlővel fáradozó nép megbecsülése is kifejezésre jusson, az művészettörténeti unikumnak számít. E műkincsek a magyar borkultúra méltó védjegyei.

IRODALOM

Benkei Kovács Balázs

2000 A tokaji bor a francia irodalomban. In: *Sturm László* (szerk.): Tokaj a világ-irodalomban. Felsőmagyarország Kiadó, Miskolc

B. Kovács István

1997 Gömörország. Kalligram, Pozsony

Détshy Mihály

1995 A tokaji vár története. Tokaj

Gruninger, Henri

1979 Les monuments colmariens de Frédéric-Auguste Bartholdi. Annuaire de la Société d'histoire et d'archéologie de Colmar, Colmar

Nagy Ildikó

1990 Társadalom és művészet: a historizmus szobrászai. Művészettörténeti Értesítő, 1–2. sz.

Szatmári Gizella

2000 A Hentzi-emplékmű. In: *Mikó Árpád–Sinkó Katalin* (szerk.): Történelem-kép. MNG, Budapest

ÜBER ZWEI HISTORISCHE STATUEN, DIE DER UNGARISCHEN REBE- UND WEINKULTUR EIN DENKMAL SETZEN

Infolge des romantischen Lebensgefühls um die Wende vom 19. zum 20. Jahrhundert wurde den Denkmälern auf öffentlichen Plätzen eine nie da gewesene Aufmerksamkeit geschenkt. So war es in dem Elsass und auch in Sajógömör, der kleinen Siedlung des historischen Ungarns, die heute der Slowakei angehört. Die Statuen aber, die auf den Hauptplätzen der Städte zu sehen sind, wurden im Allgemeinen beinahe alle in den vergangenen Jahrzehnten geschaffen und sind sich sehr ähnlich, weil alle durch die gemeinsame Idee der glorreichen Vergangenheit durchdrungen sind. Um diesem Gefühl Ausdruck zu verleihen, wurden alte Stile wieder belebt, so entstand die Ernsthaftigkeit und Würde anstrebende historisch-akademische Bildhauerei.

Die Ähnlichkeit der geographisch voneinander weitgelegenen zwei Werke besteht noch außerdem darin, dass alle beide der ungarischen Rebe- und Weinkultur ein Denkmal setzen. Als Bartholdi, den von ihm hochgeschätzten, humanistisch gebildeten Kapitän L. de Schwendi (1552–1584) modellierte, vergaß er das tiefgreifendste und bis heute auswirkende Verdienst von ihm nicht, und zwar, dass er im Jahre 1568 aus Ungarn zurückgekehrt neben Wein auch Weinreben aus Tokaj mitgenommen und damit den Grundstein für Plantagen in dem Elsass gelegt hatte. Der geharnischte Held hebt die Weinrebe voll mit Trauben wie eine Kriegstropäe in die Höhe.

Bei der Bestimmung der eigenen Identität geht Sajógömör aus einem mit der Landschaft verbundenen Märchen bzw. aus einer Sage aus. König Matthias (1443–1490), der sein Volk oft aufsuchte und Unrecht abhalf, warf einmal seinen Adeligen vor, dass sie keinen Trinkspruch auf diejenigen ausbringen, die sich für die Entstehung von Wein so viel Mühe geben. „Matthias der Gerechte“ verlieh seinem Aufruf Nachdruck, indem er selber zur Hacke griff und seinen verweichlichten Adeligen befahl, auszuprobieren, wie schweißtreibend es ist, diesen herrlichen Tropfen herzustellen. Die Sage liegt dieser raren Ikonographie zugrunde. Der lorbeerbekränzte, mit bodenlangem königlichem Gewand bekleidete Renaissanceherrscher hält keinen Schwert in der Hand, sondern greift zur Hacke.

Beide Bildhauer waren schon anerkannte Künstler, als sie ihrem Heimatland ihre Werke als „Benefizium“ anboten. Dadurch fühlten sie sich einigermaßen ihrer Verpflichtungen enthoben. Eine rare Gelegenheit bot sich ihnen also dafür, in den auf öffentlichen Plätzen ausgestellten Werken ihren bildhauerischen Inventionen freien Lauf zu lassen, was sie sonst nur in kleinen Plastiken hätten tun können.

Goda, Gertrúd